

A RENDÉSZETTUDOMÁNY A MODERN TÁRSADALOMTUDOMÁNYOKBAN

„*Historiography becomes as important as methodology...*”
Bruce Caldwell

Az immár hagyományos Szent László napi konferencia 2011-es tematikája egy különösen aktuális kérdés, vagy még inkább kérdéskör mentén szerveződött: Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése cím alatt. Közhelyszámba menne az a megállapítás, hogy napjainkban az egyik, kormányzati szinten is elismert kulcskérdés az ország közbiztonságának biztosítása és a rendőrség átszervezése, ha úgy tetszik szervezeti és szerkezeti reformja. Ugyanakkor tény az is, hogy rendészet és rendészettudomány a társadalom és a tudományos közélet egyre több szereplőjét érdekli, illetve foglalkoztatja.²⁷⁸

A számos gyakorlati kérdés mellett érdemes megvizsgálni azonban azt is, hogy mit értünk rendészet, illetve rendészettudomány alatt, s hogy ez miként és hogyan kapcsolódik – ha egyáltalán kapcsolódik – a (modern) társadalomtudományokhoz. Ennek két megközelítési útja van: tudomány-filozófiai és szervezeti.

Mi a rendészettudomány?

Első lépésként tisztázzuk – vagy legalábbis próbáljuk meg –, hogy diszciplínánkon pontosan mit értünk, hogy definiáljuk azt! Hogy ez mennyire alapvető kérdés és feladat, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a rendészettudomány.blog.hu-n is felteszi ezt a kérdést annak írója, bár konkrét, vagy minden mást kizáró választ nem ad rá, hisz nem is lehet. Be kell látnunk, hogy nem is oly egyszerű feladat EGY definíció megadása, hiszen csak az elmúlt alig egy évtized hazai szakirodalmában is számos értelmezés és/vagy önmeghatározás született. Ezek közül jelen írásban csak néhányat emelünk ki, amelyek relevánsnak és egyben meghatározónak minősíthetők a magyar rendészettudományi gondolkodásban.

Szabó András 2004-es meghatározása szerint: „*A rendőrtudományok függő viszonyban álló, praktikus, gyakorlati célzatú tudományok, amelyek a rendőri eljárást eredményessé és hatékonyá teszik.*”²⁷⁹

Katona Géza szintén 2004-re datálható definíciója szerint azonban: „*A rendészettudomány interdiszciplináris képződmény, amelyet a tudományfejlődés ellentétesen ható tényezői, a tudományspecializáció és a tudományintegráció hozott létre, s aminek tárgya a rendészet. Ez különböző tényezők harmonikus együttesét követeli meg: a szervezet, a személyi állomány és a rendészeti tevékenység módszerei.*”²⁸⁰

²⁷⁸ Ma már nem csak Országos Tudományos Diákköri Konferencián van szekció e tárgykörben, hanem Karsai Krisztinának hála, már blogja is van a rendészettudománynak (<http://rendeszettudomany.blog.hu>).

²⁷⁹ Szabó András: A rendészettudomány meghatározása és értelmezése. Rendvédelmi Füzetek 2004/2. sz. 8-11. o.

²⁸⁰ Katona Géza: A rendészet fogalma és tagozódása. Rendvédelmi Füzetek 2004/2 sz. 12-18. o.

Az előzőekhez képest Bodonyi Ilona definíciója összetettebb, s tán jobban kifejezi a rendészettudomány interdiszciplinális jellegét:

„A rendészettudomány tárgya azon ismeretek összessége, amelyekre a rendőri vezetőknek szükségük van feladatuk ellátásához. ... A rendészettudomány azzal foglalkozik, hogy milyen és milyennek kell lennie a rendőrségnek. A rendőrséggel mint funkcióval, mint intézménnyel és mint tevékenységgel is foglalkozik. Célja a rendészet mint jelenség és kérdésselvetés szisztematikus tanulmányozása....Olyan tudományterület, mely a rendőrséget mint intézményt - amilyen, amilyen lehet és amilyennek lennie kell, és amilyen nem szabad, hogy legyen - tudományos módszerekkel elméletileg (police theory), szisztematikus és empirikusan (police research) azzal a céllal kutatja, hogy a rendőri szervezetet és a jogalkalmazást, ugyanúgy, mint a rendőri tevékenységet feltárja, és reformok segítségével javítsa, és a rendőri stratégiákat - a tervezésen keresztül - a társadalmi változásokhoz igazítsa. ... A rendészet tana azoknak a tudományos módszerekkel feltárt fogalmaknak és törvényszerűségeknek a rendszerbe foglalt összessége, amelyek alkalmasak a rendészet működésének, szervezetének és jogi szabályozásának leírására.”²⁸¹

Rendészettudomány, társadalomtudomány

A Magyar Rendészettudományi Társaság elnöke, Korinek László 2007-ben a Magyar Tudományban írt nagy ívű tanulmányának utolsó mondataiban foglalkozott a rendészettudománnyal: *„A bűnügyi tudományok és közigazgatás-tudomány közös határterülete a több mint száz éves múlttal rendelkező, de most újra felfedezett rendészettudomány. A második világháború utáni politikai túlhatalom elsorvasztotta az Európával szinkron közjogi hagyományokat, és például rendőrségi törvény csak a rendszerváltás után született. Tudományos igényű munkák csak a 20. század legvégén kezdtek születni, melyek kísérletet tettek a politikai és a szakmai irányítási formák kidolgozására, a rendőrségi erőszak-monopólium működtetésére, vagy a titkosszolgálati módszerek hatáskörének kijelölésére. Az, hogy az MTA IX. Osztály keretében befogadják a Rendészettudományi Bizottságot reményt ad arra, hogy az Akadémia tekintélye lökést ad ennek a nagy hagyományokkal rendelkező tudományterület újbóli felvirágzásához.”²⁸²*

A felsorolt meghatározásokat, ha összevetjük, akkor egy erőteljes jogi-jogászai megközelítést, de ugyanakkor határozott interdiszciplináris megközelítést látunk, bár utóbbi esetben sem megkerülhető a jogtudomány, illetve annak néhány ága. Mindezek fényében felmerülhet a kérdés, hogy a rendészettudomány a jogtudomány része lenne? A válasz nyilvánvalóan az, hogy nem. Ezt alátámasztja, hogy rendészettudományi kérdésekkel nem csak (szak)jogászok foglalkoznak, hanem példának okáért kommunikációs szakemberek, pszichológusok, történészek és természetesen egykori és aktív szakmabeliek (rendőrök, határőrök, büntetés-végrehajtásban dolgozók, titkosszolgák esetleg pénzügyőrök és vámosok)... Ennek oka pedig nem csak és pusztán abban keresendő, hogy vannak, akiknek kötelességszerűen („parancsra”) kell rendészettudománnyal és rendészettudományi kérdésekkel foglalkozniuk. Hiszen a felsorolt szakmabeliek kiképzésük során nyilván egy-egy részterületre, speciális feladatra kapnak kiképzést. Azonban a napi gyakorlat során szembesülnek azzal, hogy saját magukat is folyamatosan képezniük kell, a tanultakat

²⁸¹ Bodonyi Ilona: A rendészettudomány kutatómódszertana, Budapest, RTF, 2008, 43. o.

²⁸² Korinek László: A bűnügyi tudományok helyzete, *Magyar Tudomány*, 2007/12, 1570 o.; elektronikusan: <http://www.matud.iif.hu/07dec/10.html> (letöltés ideje: 2011. július 19.) Érdemes megjegyezni, hogy a tanulmány kapcsán kiemelt kulcsszavak és kifejezések között nem szerepel a rendészettudomány.

rendszerbe, mégpedig emberi viszonyrendszerbe, vagy magasabb szinten társadalmi viszonyrendszerbe kell helyezniük. Elképzelhetetlen, hogy 2011-ben egy városi vagy megyei rendőri vezető ne legyen tisztában az adott terület gazdasági-társadalmi specifikumaival, legyen az akár a magas munkanélküliség, akár a turisták általi kedveltség.²⁸³ Tény ugyanakkor az is, hogy a rendészet és annak kérdései, problémái a társadalom minden egyes csoportját érintik így vagy úgy. Ez által pedig szinte mindenkinek vannak a kérdéssel kapcsolatban empirikus tapasztalatai. Ennek alapvetően két következménye is van. Egyrészt, sokaknak kialakul egy markáns véleménye – nem egyszer érzelmi alapon –, másrészt, a társadalommal foglalkozó szakemberek sem hagyhatják figyelmen kívül a társadalmi változások elemzésekor a rendészettel, rendészettudománnyal összefüggő komponenseket. Gondoljunk csak a bűnözés hirtelen történő megnövekedésének a politikai életre gyakorolt hatását, akár országos, akár települési szinten!²⁸⁴

A tapasztalat azt mutatja, hogy egy-egy konkrét rendészeti kérdés, de akár egy konkrét esemény vizsgálatát érdemes szélesebb kontextusba helyezni, adott esetben történelmi, szociológiai, pszichológiai, sőt napjainkban már kommunikációs szempontokból is górcső alá venni. Mindezek fényében megállapíthatjuk, hogy rendészettudománnyal nem csak az egykori szakmabeliek foglalkoznak, hanem társadalomtudósok is, még ha sokan csak áttételesen vagy közvetten is. Vagyis a rendészettudomány nem a jogtudomány része, hiszen művelése széles körű társadalomtudományi ismereteket is igényel. Egy „igazi” interdiszciplinális tudományról beszélhetünk tehát, amelynek így - példának okáért - kutatásmódszertana is egyedi, illetve vegyíti más tudományágak módszertani elemeit.

Korinek László a már idézett 2007-es cikkében „*újra felfedezett rendészettudományról*” írt. Való igaz: a 2000-es években a magyar társadalom, a rendőri/belügyi szakma, a jogászok, a szociológusok és a történészek felfedezték maguknak a rendészettudományt, s ez intézményesült is csakhamar. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy ilyen folyamat a 19. század végén, 20 század elején már lezajlott egyszer a magyar tudománytörténetben! Ekkor a magyar jogászok egy olyan generációja élt, akik nem pusztán a szűken vett állam és jogtudományi kérdésekkel, hanem számos társadalomtudományi, szociológiai kérdéssel is foglalkoztak. Ebből a csoportból is kiemelkedik Somló Bódog, a Társadalomtudományi Társaság egyik alapítója, a szociológia magyarországi meghonosítója. Műveiben a társadalmi fejlődés és az állami és/vagy központi beavatkozás közti viszony- és kölcsönhatásrendszert vizsgálta. Somló barátja, s szintén alapító tagja volt a Társadalomtudományi Társaságnak Pikler Gyula. Ő pozitivista állam- és jogbölcselet egyik legkiemelkedőbb és legnagyobb hatású, külföldön is ismert hazai képviselője. Nevéhez az ún. belátásos elmélet köthető, vagyis az emberek racionális módon alkotnak jogot, államot, vagy éppen egyesületet, tehát bármiféle intézményt, amennyiben ugyanis belátják, felfedezik, hogy szükségleteiket célszerűbben ki tudják elégíteni valamely új intézménnyel, mint a megelőzővel. Ezzel az elmélettel nem értett egyet Somló. A belátás ugyanis lelki folyamat s Somló ezért arra következtetett, hogy sajátlagos értelemben szociológiai törvényszerűség nem lehetséges. Somló csakhamar elveti az itt még természetesnek tekintett összefüggést, mely szerint valamely szociális jelenség létrejövetelénél közreható tényezők csakis az emberi szervezetben adóttak, azaz lélektaniak. Szintén a kor meghatározó jogásza volt Concha Győző, aki alkotmány és közigazgatási

²⁸³ Krémer Ferenc: A rendőrség társadalmi szerepe, avagy hogyan kezeljük a társadalmi problémákat. In: A rendőrség társadalmi szerepe. Rejtjel Kiadó. Budapest, 1999. 9-22. o.

²⁸⁴ Kriskó Edina: Gondolatok a politikáról és a rendőrségről (a TMRSZ-Jobbik együttműködés apropóján) Tudomány és Oktatás. AGTEDU 2009. Konferencia kiadvány. 474-479. o.

jogot oktatott, de mindezt széles társadalmi és gazdasági összefüggésrendszerbe ágyazva. Concha némely cikke mai értelemben inkább szociológiai vagy politológia mű lenne, mintsem jogi. Bár világlátása alapvetően konzervatív volt, széles látóköre és megfontolt tézisei miatt alapvetően meghatározta az 1945 előtti jogi gondolkodást. Concha már a 20. század elején elemezte a rendőrség helyzetét a modern államban (A rendőrség természete és állása szabad államban, Budapest, 1901.). Bár a kor meghatározó büntetőjogásza Angyal Pál, ritkán foglalkozott direkt módon társadalomtudományi kérdésekkel (pl.: Szociológia, Budapest, 1924.), de műveiben a széles látókörű – akár történelmi, akár nemzetközi értelemben - szemlélet mindig tetten érhető.

Érdemes megjegyezni, hogy két korabeli rendőr – Kapy Rezső és Sombor-Schweinitzer József – nem csak a napi, rutinszerű rendőri munkában, hanem annak tapasztalatainak megosztásában, illetve a rendőrség történetének megismertetését is fontosnak tartották. Sombor-Schweinitzer József kispesti cselédreferensként írta A bűnügyi nyomozások a gyakorlatban (Budapest 1923.) című munkáját, saját tapasztalataira építve. Kapy, Borbély Zoltán újságíróval közösen írta A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941 (Budapest, 1942) című könyvet, amely mai napig a legátfogóbb és legalaposabb leírása a magyar rendőrség első 60 évének, mind szervezeti, fejlődéstörténeti, mind pedig rendőrszakmai szempontból. Érdemes megjegyezni, hogy a könyv utolsó 80-90 lapján reklámok vannak...

A 21 század hajnalán, tekintettel a magyar és európai viszonyokra érdemes megkeresni a gazdaság és a rendészettudomány határterületeit, s azokat alapos vizsgálat alá venni. A történelemből is tudjuk, hogy a kalózkodás (ami Szomália partjainál és a Sárga tengeren napjainkban is élő probléma) nem csak szimpla rablás volt feltétlen, hanem politika is egyben, mi több egyes városok gazdasági életének alapja. Hasonló mondható el az USA esetén is, amikor 1920. január 16-án egy alkotmánymódosítás (!) után életbe léptették az alkoholtilalmat. A tiltás „eredménye” mindössze a szervezett bűnözés megerősödése és kiépülése, valamint a korrupció elterjedése volt. 1933-ban ugyan feloldották a tilalmat, de a szervezett bűnözők által „megszerzett” pozíciókat már nem lehetett „visszavenni”.

A fenti, a rendészettudomány interdiszciplináris felfogásával teljesen egybevág az egyetlen rendészettudománnyal foglalkozó civil szerveződés, a Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) alapító okiratában meghatározott, illetve a Társaság alapszabályának 2.§-ában rögzített célrendszer:

„1. A Társaság céljai:

- a. a rendészettudománnyal és a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;
 - b. a rendészettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igénnyel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása; a rendészettudomány fejlődésének szolgálata; a tudományos eredmények gyakorlatban való alkalmazásának segítése;
 - c. megfelelő fórum biztosítása a társaság tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;
 - d. a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és az együvé tarozás érzésének, gyakorlatának erősítése.
2. A Társaság, a céljainak elérése érdekében különösen a következő fontosabb tevékenységeket fejt ki:
- a. konferenciákat, fórumokat, ankétokat, szemináriumokat, vitauléseket rendez;
 - b. a rendészettudomány fejlődését elősegítő bemutatókat, kiállításokat szervez, szakmai tájékoztatókat tart;
 - c. szakmai tárgyú folyóiratokat és kiadványokat szerkeszt és ad ki;

- d. folyamatosan részt vesz a rendészettudománnyal kapcsolatos kutatási, fejlesztési és oktatási feladatok áttekintésében és értékelésében, azok megoldását javaslataival segíti;
- e. a tudományos munka elismerése érdekében emlékérmeket, és a kiemelkedő tevékenységet elismerő díjakat alapít és ítél oda, pályázatokat hirdet és jutalmakat tűz ki;
- f. kapcsolatokat épít ki és tart fenn, valamint együttműködik az állami és a társadalmi szervekkel, a Magyar Tudományos Akadémiával, a rendészetet erősítő, valamint a hasonló célú és szerepkörű intézményekkel, szervezetekkel és egyesületekkel;
- g. kapcsolatot létesít külföldi társszervezetekkel, anyagi erőforrásaihoz mérten elősegíti, illetve lehetővé teszi tagjai részvételét külföldi konferenciákon, valamint külföldi szakemberek részvételét saját rendezvényein;
- h. bel-, és külföldi tanulmányutakat szervez;
- i. tagjai számára szakmai érdekképviseletet szervez, szakértőket fogad el;
- j. saját szakterületén díjazás ellenében szerződéses (megbízásos) munkákat végez.”²⁸⁵

Tényként rögzíthetjük, hogy az MRTT megalakulástól kezdve működik a Társaság adta kereteken belül Társadalomtudományi (vezetője: Krémer Ferenc) és Kommunikációs Tagozat (vezetője: Garamvölgyi László). Szerencsére, mindkét tagozat igen aktív munkát fejt ki, rendszeresen szervez workshopokat, kerekasztal-beszélgetéseket stb. Problematikusabb, sőt megítélésem szerint egyenesen megoldatlan kérdés, hogy az ezeken elhangzott előadások, építő jellegű hozzászólások, esetleges gyakorlati ötletek miként, milyen úton juthatnak el a szélesebb szakmai közönséghez (ezen belül is az oktatásba és a továbbképzésbe), netán a téma iránt érdeklődő laikusokhoz...

Intézményesült rendészettudományi szervezetek

Az MRTT létrejötte és léte kapcsán indokolt megvizsgálni azt a kérdést is, hogy rendészettudománnyal intézményesült formában hol találkozhatunk a magyarországi tudományos világban a Rendőrtiszti Főiskola – illetve a 2012. január 1-ével létrejövő Közszolgálati Egyetemen - és a különböző tudományegyetemek állam és jogtudományi karain, valamint a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsán kívül.

Kronologikusan haladva az első intézmény, amely ha érintőlegesen vagy áttételesen is, de foglalkozott a kérdéskörrel az 1908-ban alapított Bűnügyi Múzeum volt. A hosszú évek során végzett gyűjtőmunkának köszönhetően 1918-ig több mint 10 000 tárgy került be a múzeum gyűjteményébe, de sajnálatos módon a II. világháború, illetve az ostrom alatt ez a gyűjtemény szinte teljesen megsemmisült. Csak az '50-es évek végén kezdődött el szervezeten az újabb anyaggyűjtés: 1958 és 1963 között kriminalisztikai oktatókabinet formájában. 1964-től már új helyen - a volt toloncházban - folytatódott a kiállítás újjászervezése, majd 1967-ben kapta meg működési engedélyét, országos gyűjtőkörrel. Az elhelyezést szolgáló épület zártsága miatt 30 éven át csak csoportos formában volt látogatható az intézmény, s a teljes nyilvánosság elől elzártan működött. 1997-ben területi átszervezésre hivatkozva bezárták, az ott felhalmozott anyagokat pedig raktárba helyezték. 1998. év második felében született meg a döntés a múzeum újjászervezéséről. A kiállítási terület bővítésének igénye mellett a legfontosabb teendő az 1997. évi CXL. törvényben foglaltaknak megfelelően a múzeum újra akkreditáltatás volt, amely sikeresen megtörtént. A Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum neve 2002. április 1-től megváltozott: az ORFK fenntartásában a Belügyminisztérium általános felügyeletében, valamint az illetékes szakminisztérium szakmai felügyelete alatt továbbra is országos gyűjtőkörű

²⁸⁵ <http://www.rendeszet.hu/alapszabaly.htm> (letöltés ideje: 2011. július 21.)

szakmúzeumként, de immár Rendőrség-történeti Múzeum név alatt működik tovább. Nem feledkezhetünk el arról sem, hogy a múzeum anyagának egy része nem Budapesten, hanem Tarnaméran, egy volt Andrássy kastélyban található. Szintén hangsúlyozni kell, hogy a múzeum már most több mint egy kiállítóhely: hisz szakkönyvtár, valamint fotó-és filmtár is az intézmény szerves része. Kérdés, az ott felhalmozott anyagi és szellemi javak miként lehetnének jobban felhasználhatóak, beépíthetőek a rendészettudomány „épületébe”.

Több mint 80 évvel a Bűnügyi Múzeum megalapítása után, 1989-ben jött létre a Szemere Bertalan rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZMBRTT). Mint a neve is mutatja, az SZMBRTT elsősorban a rendvédelmi szervek történetével, hagyományaival foglalkozik: *„Tagjaink a magyar rendvédelem-történet, illetve azzal rokon fegyveres testületek történeti kutatásával és oktatásával foglalkoznak. ... Célunk, hogy a szakterület művelésével, az írásos források és tárgyi emlékek feldolgozásával hozzájáruljunk a magyar és az egyetemes történelem gyarapításához, rendvédelem-történeti múltunk feltárásához és hasznosításához. Egyesületünk úgy véli, hogy nemzeti rendvédelem-történeti tradícióink - elsősorban a XIX. és XX. századi hagyományaink - közkinccsé tételével elősegítheti a magyar rendvédelem fejlesztését, a személyi állomány identitástudatát, ezen keresztül pedig az etikai viszonyok fejlődését, valamint a lakosságnak a rendvédelmi testületekről kialakított elképzelésének a kedvezőbbé tételét.”*²⁸⁶

A társaság éves gyakorisággal rendez konferenciát a február 14-ei csendőrnaphoz kapcsolódóan, de az egyes közgyűlések is alkalmat kínálnak mindig egy-egy tudományos szimpóziumhoz. A Társaság adja ki a Rendvédelem-Történeti Hírlevél és a Rendvédelem-Történeti Füzetek című periodikákat.

Megítélésünk szerint az MRTT 2004-es megalakulás mellett a rendészettudomány fejlődése és elfogadásának, elfogadtatásának szempontjából kulcsesemény volt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdasági és Jogtudományok Osztályának keretén belül 2007 nyarán létrejött a Rendészettudományi Bizottság. A tagok döntő része jogász, s klasszikus értelemben vett bölcsész vagy társadalomtudományi végzettséggel és/vagy tudományos fokozattal mindösszesen ketten rendelkeznek. Érdeemes megjegyezni, hogy az MTA köztestületi tagjainak adatbázisa szerint a nem akadémikus tagok között mindössze egy olyan van, akinek a rendészettudomány a tudományterülete.

Összefoglalva azt kell megállapítanunk, hogy a rendészettudomány intézményi kiépülése és a tudományfilozófiai kiteljesedése folyamatos, s nem csak az állam tartja fontosnak azt, hanem a civil szféra is. Ez utóbbit jelzi a két szakmai szervezet (MRTT, SZBMRTT) léte, s hogy akadémiai szinten is elfogadottá vált ez a régi-új diszciplína. Azonban ne feledjük Karl Popper szavait sem, mikor a rendészettudományt, mint tudományt próbáljuk megalkotni, metodológiát adni és definiálni: *„...a józan észhez illő azt tartani, hogy a józan ész [köznapi gondolkodás] gyakran téved, talán gyakrabban, mint ahányszor igaz a van; mindazonáltal a filozófiában nyilvánvalóan a köznapi gondolkodásból kell kiindulni, már csak kriticismusból is, hogy kitaláljuk, hol hibázik.”*²⁸⁷

²⁸⁶ <http://old.mrszki.hu/SZBMRTT/SZBMRTT.html> (letöltés ideje: 2011. július 21.)

²⁸⁷ Karl R. Popper, Some Philosophical Comments on Tarski's Theory of Truth (fordította Pólos László) In: Alfred Tarski: Bizonyítás és igazság. Válogatott Tanulmányok. Gondolat. Budapest, 1990. 421. o.